

Die stem, die was magisch

Als geen ander combineerde actrice Kitty Courbois een aristocratische gratie met aardse intensiteit.

Simon van den Berg

AMSTERDAM

Kitty Courbois was als actrice altijd zoekend. Ze hield van repeteren, het zoeken naar de existentiële interpretatie van haar personage en ze genoot ervan als het misging op het toneel en ze dat moest oplossen. Als kunstenaar hoort ze bij de generatie van '69, die het theater een beslissende vernieuwingsimpuls heeft gegeven.

Ze overleed zaterdag op 79-jarige leeftijd in Amsterdam aan een hersenbloeding. Courbois, die de meest magische stem van het Nederlandse theater had, was de beeldbepalende actrice van haar generatie met rollen in films als *Het gangstermeisje*, *Leedvermaak* en *Op hoop van zegen*. Als geen ander combineerde ze een aristocratische gratie met aardse intensiteit.

Courbois werd in 1937 geboren in Nijmegen. Na de middelbare school kwam ze in een cabaretgroepje terecht met Ted de Braak, waar ze chansons zong. Ze ging naar de toneelschool in Arnhem, waar ze haar eerste man, schilder Rik van Bentum, ontmoette. Na haar afstuderen kon ze terecht bij de Nederlandse Comedie, het gezelschap dat toen de Stadsschouwburg Amsterdam bespeelde. Meteen in haar eerste jaar werd ze genomineerd voor een Colombina voor haar rol in *De getatoueerde roos*.

In Amsterdam kwam ze terecht in een artistieke vriendengroep rondom Ramses Shaffy en Joop Admiraal. Frans Weisz vroeg haar voor zijn eerste lange film *Het gangstermeisje* en daarna deed ze zeven films achter elkaar. "Ik kwam, zonder het in de gaten te hebben, met mijn rollen steeds meer terecht in de hoek van de wilde, emotionele Italiaanse types. Ik heb veel moeite gehad daar weer uit te raken," zei ze

daar later over in een interview.

Eind jaren zestig veranderde het toneel. Courbois werd een van de weinigen die vrij moeiteloos de overgang wisten te maken van het klassieke toneel van de 'gouden jaren' naar het artistieke, geëngageerde theater van de jaren zeventig. Ze werd een van de vaste actrices bij Toneelgroep Baal van Leonard Frank, dat nieuwe auteurs speelde zoals Botho Strauss, Thomas Bernhard en Judith Herzberg.

Stormachtige affaire

De verandering van speelstijl ging overigens niet helemaal vanzelf: "Bij de Nederlandse Comedie was het altijd Stanislavski voor en achter: Waar Kom Je Vandaan? Waar Ga Je Naartoe? En opeens stond ik daar maar gewoon te brullen: 'Báháál!!' Dat je de psychologie achter die rol moest loslaten, dat was voor mij zo'n stap."

Nog bij de Nederlandse Comedie ontmoette ze de Vlaamse schrijver Hugo Claus, die in 1969 zijn eigen toneelstuk *Vrijdag* regisseerde in Amsterdam. De twee kregen een stormachtige affaire, die Claus later verwerkt in zijn boek *Het jaar van de kreeft*.

In 1987 werd Courbois door Gerardjan Rijnders gevraagd voor het dan splinternieuwe Toneelgroep Amsterdam. Ze zou tot haar dood aan het gezelschap verbonden blijven. Ze speelde in de wild-experimentele montagevoorstellingen van Rijnders, zoals *Titus*, *geen Shakespeare* en *Count your blessings*, maar ook in lichter repertoire als *Mooi weer vandaag*. Onder Ivo van Hove speelde ze in *Zomertrilogie* en in 2015 in *Kings of war*, haar laatste rol. In 2010 stelde Toneelgroep Amsterdam ter gelegenheid van haar vijftigjarige jubileum een prijs in met haar naam: de Courboisparel. Het is een doorgeefprijs voor actrices die zowel in het theater als in film en op televisie indruk maken

bij een breed publiek. Courbois gaf de prijs in 2013 door aan Halina Reijn.

In 2010 zei Courbois – die ook speelde in tv-series als *Medisch Centrum West* en *Dokter Tinus*: “Het ligt denk ik voor een belangrijk deel aan onze generatie toneelspelers dat de hiërarchie in het toneel en daarmee ook het isolement van de oudere acteur en actrice definitief zijn opgeheven. Daar ben ik wel trots op.”

‘Ze was een echte superactrice’

“Kitty was een eigenzinnige, bezielde vrouw die het toneel een onvergetelijke stempel meegaf,” zegt Ivo van Hove, directeur van Toneelgroep Amsterdam. “Een ensemblespeler pur sang die de kunst verstond om moeiteloos tussen theater, televisie, radio en film te balanceren. Een voorbeeld voor velen na haar en een onvergetelijke grande dame van het Nederlandse toneel.”

Film- en tv-regisseur Frans Weisz: “Het dringt langzaam tot me door. In eerste instantie ben ik boos en verdrietig. Het echte verdriet moet nog komen, maar ik voel het al wel. Ik heb vannacht tv-programma *Opium* zitten kijken en ik was verrast. Ik kende haar al zo lang – sinds de toneelschool – dat ik even was vergeten wat voor echte superactrice ze was.”

Film- en tv-regisseur Norbert ter Hall noemt Courbois een van de groten. “Ze was heel goed in film, toneel en kon prachtig voordragen. Dat allemaal kunnen en ook nog een leuk mens zijn, dan ben je echt een ster. Ze kon met bravoure en lef keuzes maken. Mijn eerste film was *Monte Carlo*. Ik was een piepjonge, onervaren regisseur. Ze zei: ga praten met wie je wilt, maar ik krijg die rol.”

Emma van der Zalm

→ In de film *Het gangstermeisje* van Frans Weisz, 1966.

→ Met Ramses Shaffy in het stuk *Dark lady* door Toneelgroep Amsterdam, 1999.

FOTO SERGE LIGTENBERG

